

ОСВІТА МОЛОДІ: НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Вячеслав Курепін, доцент, канд.екон.наук, доцент¹ (ORCID ID:0000-0003-4383-6177),

¹Миколаївський національний аграрний університет, вулиця Георгія Гонгадзе, 9, 54000, Україна

АНОТАЦІЯ. Освіта завжди була основою стабільності та розвитку суспільства, а підготовка педагогів - стратегічним напрямом у системі національної безпеки. У воєнний та повоєнний час потреба у висококваліфікованих, морально стійких і психологічно підготовлених педагогів зростає в рази, оскільки саме вони формують світогляд молоді в умовах турбулентності та травм. Розглянуті ключові аспекти трансформації системи освіти молоді в умовах воєнного та повоєнного періодів. Акцентовано увагу на необхідності адаптації освітньо професійних програм, зміцнення практичної складової підготовки молодих фахівців. Проаналізовано сучасні виклики та важливість стратегічного планування підготовки кваліфікованих кадрів для відбудови країни, напрями удосконалення підготовки фахівців у воєнний та повоєнний період, у тому числі для сфери освіти. Визначено роль закладів вищої освіти та їх партнерів у забезпеченні якості та актуальності освітнього процесу в умовах воєнного стану та відновлення.

Ключові слова: розвиток суспільства; світогляд молоді; вища освіта; академічна цілісність; молодь; підготовка фахівців; повоєнна відбудова.

Вступ. Сучасна Україна переживає надзвичайно складний період своєї історії. Повномасштабна війна в Україні не тільки вплинула на всі сфери суспільної життя, вона продовжує впливати, спричиняючи глибокі зміни у всіх сферах життєдіяльності українського суспільства, зокрема у сфері вищої освіти. В таких умовах особливу актуальність набувають питання якісної підготовки молоді - майбутніх фахівців, здатних забезпечити стійкість держави, як під час воєнних викликів, так і в процесі повоєнної відбудови. Освітній процес зазнавши серйозних викликів, пов'язаних із безпековими, соціальними та економічними факторами [1]. У таких умовах особливої ваги набуває якісна підготовка фахівців, які будуть здатні ефективно працювати як у часи війни, так і під час післявоєнного відновлення країни.

Реалії війни потребують, як адаптації, так і стратегічного переосмислення пріоритетів. Важливі: психологічна готовність до викликів, орієнтація на практичну дієздатність, формування необхідних компетентностей, відповідальність та інноваційність мислення. Надзвичайно важливим є підхід до підготовки фахівців таких галузей як: освіта, безпека, охорона здоров'я, логістика, соціальна робота.

Аналіз літературних джерел. Дослідженням проблем освіти в умовах кризових ситуацій займаються українські та зарубіжні науковці, такі як: (І. Бацуровська, А. Галєєва, Н. Доценко, D. Bell, M. Apple). У наукових працях дослідників висвітлюється питання адаптації освітнього процесу, дистанційного навчання, моральної та психологічної підготовки викладачів та студентів. Серед проблем, що порушуються: нестабільність навчального середовища, моральне вигорання викладачів [2], слабка практична підготовка до роботи в умовах стресу. Водночас в вітчизняній літературі бракує ґрунтовного аналізу специфіки підготовки фахівців саме в контексті воєнної та повоєнної години.

Мета роботи. Метою дослідження є виявлення основних проблем вищої освіти в Україні у воєнний та повоєнний періоди та окреслення напрямів удосконалення підготовки фахівців в умовах криз. Проаналізувати виклики, що постали перед системою вищої освіти у зв'язку з війною в Україні, та визначити шляхи модернізації підготовки майбутніх учителів до викладання в екстремальних соціокультурних умовах.

Виклад основного матеріалу. Вища освіта в Україні стоїть перед безпрецедентними викликами. Її адаптація до умов війни та подальшої відбудови потребує системного підходу, інвестицій, гнучкості та інновацій. Саме завдяки підготовці компетентних та патріотичних фахівців можливе ефективне відновлення держави та її стале розвиток у майбутньому [3].

У воєнні часи заклади вищої освіти змушені переходити на дистанційне або змішане навчання, що нажалі супроводжується технічними складнощами та втратою ефективності практичної підготовки. Водночас зростає потреба у спеціалістах з галузей оборони, медицини, психології, логістики, будівництва та інформаційних технологій тощо.

У післявоєнний період освіта повинна відігравати провідну роль у відбудові країни, формуванні нової економіки, управлінських структур та громадянського суспільства. Проблеми, що виникатимуть, - це брак кадрів, зниження мотивації до навчання, міграція молоді, руйнування інфраструктури освітніх установ. Необхідне стратегічне планування, реформування освітніх програм з урахуванням потреб суспільства та національної безпеки.

Серед основних проблем освітнього процесу під час воєнного стану визначаємо - порушення освітнього процесу через обстріли, евакуацію, нестабільне інтернет-з'єднання, а також емоційне виснаження викладачів та тих, хто навчається. Практична підготовка викладачів ускладнюється, адже доступ до освітніх установ обмежений, а дистанційна практика не завжди дозволяє здобути необхідні навички.

Водночас загострюється потреба у фахівцях (викладачах), здатних працювати з травмованими дітьми, здійснювати психоемоційну підтримку, реалізовувати виховання у духі громадянськості та стійкості. У післявоєнні часи освіта повинна орієнтуватися на формування компетентностей у галузі інклюзивної, соціально-педагогічної та кризової освіти [4]. Необхідне оновлення освітніх програм з урахуванням принципів освіти для сталого розвитку та національного виховання.

Проблеми вищої освіти у підготовці фахівців у воєнний та післявоєнний час:

1. Війна в Україні спричинила серйозні зміни в системі вищої освіти, змусивши заклади вищої освіти оперативно переходити на дистанційну форму навчання та адаптувати освітній процес до нових умов.

2. Однією з головних проблем є порушення академічної цілісності через нерівномірний доступ до інтернету, електроенергії, а також психологічну втому, як у здобувачів вищої освіти, так і у професорсько-викладацького складу.

3. Масове переміщення молоді та викладачів, евакуація освітніх установ, руйнування інфраструктури закладів вищої освіти та втрата навчально-лабораторної бази призводять до зниження якості підготовки як молоді, так і викладачів (перепідготовка, підвищення кваліфікації, особливо молодих викладачів).

4. В умовах воєнного стану зростає потреба у підготовці фахівців для сектору безпеки та оборони, а також медичних працівників, психологів, інженерів, фахівців з кібербезпеки.

5. У післявоєнний період важливо переорієнтувати систему вищої освіти на відбудову країни, що передбачає актуалізацію спеціальностей, модернізацію освітніх програм та розвиток дуальної освіти.

6. Необхідним є створення механізмів гнучкої акредитації та підтримки закладів вищої освіти, зокрема тих, які були евакуйовані або зазнали пошкоджень.

7. Важливим аспектом є психологічна підтримка учасників освітнього процесу та формування стійкості в умовах криз, що мають довгострокові наслідки [5].

8. Міжнародна співпраця, участь у програмах обміну, цифровізація освіти та відновлення наукових досліджень - ключові вектори розвитку освіти у післявоєнний період.

Серйозною проблемою освіти та науки є її розвиток за інерцією, починаючи з перших років незалежності країни. У деякій мірі такий розвиток продовжувався на початок війни. Це все більше віддаляло, як освіту, так і науку від реальних потреб розвитку суспільства, держави та економіки. У цих умовах поступово губилися зворотні зв'язки з іншими галузями, академічна доброчесність, якість освіти та досліджень, їхня відповідність запитам ринку праці та бізнесу.

У повоєнний час відновлення України ставить перед освітою та наукою інші цілі та завдання. Швидкі позитивні зміни вимагають пропозицій по відновленню освіти та науки за іншими напрямками, які би передбачали плідну взаємодію галузей, враховували значний вплив на розвиток цілей щодо відновлення та розвитку державної та регіональної інфраструктури, охорони здоров'я, культурного розвитку громадян, спорту, державного управління тощо. Ми повинні зрозуміти, без якісної освіти та науки нам не створити сучасний захист держави. Ми не опануємо високотехнологічні виробництва, цифровізацію. Ми не розвинемо медицину, культуру, спорт, впровадження енергозберігаючих технологій буде на низькому рівні. Нам не забезпечити верховенство права.

Вже зараз та особливо у післявоєнний період, не менш важлива узгодженість пропозицій з вимогами євроінтеграції. Маємо на увазі інтеграцію до європейського освітнього та дослідницького простору [6]. Це означає своєчасне підписання та послідовну імплементацію нормативних актів, які будуть визначати узгоджені в європейських країнах рамкові вимоги до освіти та науки. Важлива також інституційна автономія освітніх закладів та наукових установ, академічна свобода учасників освітнього процесу, якісний рівень освіти та кваліфікація, забезпечення якості освіти тощо.

Висновки. У контексті воєнного та повоєнного періоду освіта молоді набуває особливого стратегічного значення. Від ефективності підготовки фахівців залежить не лише функціонування окремих галузей, а й загальна здатність держави до відновлення та розвитку. Система вищої освіти має адаптуватися до нових умов, зберігаючи при цьому гуманістичні ідеали. Інвестування в підготовку педагогів, які готові до сьогодення, стане основою для формування покоління українців, здатного відбудовувати країну, зберігаючи її ідентичність і демократичні цінності. Ключовими напрямками удосконалення освітнього процесу мають стати: адаптація освітніх програм, включаючи дистанційні, змішані та дуальні форми навчання, до нових викликів та потреб часу; інтеграція найкращих світових практик та інновацій; державна підтримка освіти післявоєнного відновлення. Модернізація освіти в умовах війни, це відповідь на кризу, шанс для якісного перезавантаження освітньої системи для покоління відповідальних, освічених, свідомих громадян незалежної України.

Список використаних джерел:

1. Batsurovska I., Kurepin V. The Impact of the War in Ukraine on the Study Results at an Agricultural University. *Tréma*. 2023. № 60. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15314>.
2. Ivanenko, V. S. (2024, November 28). *Development of managerial competencies of future teacher-managers in educational institutions of Ukraine* [Conference presentation abstract]. IV International Scientific and Practical Conference Digital innovations and social transformations in education and the professional environment, Part 2, APSVT, Kyiv, Ukraine. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/19659>.
3. Ivanenko, V. S. (2023, May 17). *National-patriotic education of youth as a component of building an independent state* [Conference presentation abstract]. All-Ukrainian Scientific and Practical Conference Topical issues of modern science in the research of young scientists, cadets and students, Kharkiv National University of Internal Affairs, Vinnytsia, Ukraine. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/14176>.
4. Batsurovska, I. V., Dotsenko, N. A., Lymar, O. O., Gorbenko, O. A., & Kurepin, V. M. (2024). Implementation of open educational resources in the context of student-centred approach. *Educational Dimension*. URL:<https://doi.org/10.55056/ed.807>.
5. Yurchenko, K., & Oleinyk, D. (2024, February 21). *Personal creative qualities of teaching staff of higher education institutions as the basis of their creative activities* [Conference presentation abstract]. International Scientific and Practical Internet Conference Ukrainian language and culture in the modern humanitarian space: Aspects of interlingual communication and formation of communicative competence of a modern specialist, State Tax University (Irpın, Ukraine) & MANS w Łomży (Łomża, Poland). URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17425>.
6. Ivanenko, V. S. (2023, February 15). *Integration of youth into the education system of EU countries under conditions of military aggression against Ukraine* [Conference presentation abstract]. International Scientific and Practical Conference Integration of Ukrainian higher legal education into the European educational space – challenges of internal security during martial law, MANS w Łomży, Łomża, Poland. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12946>.